

(miestas / rajonas, mokykla)

____ klasės mokinio (-ės)

(vardas ir pavardė)

GIMTOJI KALBA (BALTARUSIŲ)

РОДНАЯ МОВА (БЕЛАРУСКАЯ)

Mokyklinio brandos egzamino užduotis

Trukmė – 4 val. (240 min.)

NURODYMAI

- Pasitikrinkite, ar egzamino užduočių sąsiuvinyje nėra tuščių lapų arba kito aiškiai matomo spausdinimo broko. Pastebėję praneškite egzamino vykdytojui.
- Užrašykite savo vardą ir pavardę, miestą / rajoną, mokyklą ir klasę tam skirtoje užduoties sąsiuvinio vietoje.
- Rašykite aiškiai, įskaitomai juodai rašančiu tušinuku. Koregavimo priemonėmis naudotis negalima. Neaiškiai parašyti, pribraukti, už ribų parašyti atsakymai vertinami 0 taškų.
- Atlikdami teksto suvokimo užduotį (II egzamino dalis), į klausimus atsakykite glaustai ir aiškiai. Jūsų atsakymai turi tilpti paliktose eilutėse.
- III egzamino dalyje pateiktos trys rašinio temos ir du tekstai interpretacijai. Įdėmiai juos perskaitykite, pasirinkite ir parašykite vieną rašinį arba vieną teksto interpretaciją.
- Turite parašyti 250–400 žodžių (A4 formato 1–2 puslapiai) tekstą. Vertinant bus atsižvelgiama ir į darbo apimtį. Švarraštyje suskaičiuokite žodžius. Paraštėje **pažymėkite 250 žodžių ribą**.
- Jeigu pirmiausia rašote juodraštyje, pasilikite pakankamai laiko darbui perrašyti į švarraštį. **Juodraštis nebus tikrinamas ir vertinamas.**

Linkime sėkmės!

VERTINIMAS

II dalis (teksto suvokimas)	III dalis (teksto kūrimas)	TAŠKŲ SUMA
30 taškų	40 taškų	70 taškų

Vertinimo komisija: _____
(parašas, vardas ir pavardė)

(parašas, vardas ir pavardė)

(parašas, vardas ir pavardė)

II egzamino dalis

TEKSTO SUVOKIMAS

Прачытайце тэкст і выканайце змешчаныя пасля яго заданні.

Роднае слова!

З малых дзён чуем мы цябе з матчыных вуст. Ты нам тлумачыш усе дзівы свету, якія дзіцячае вока бачыць навокал сябе першы раз. І табе выказваем мы свой дзіцячы жаль, крыўду, жаданне, радасць...

Чаму ж, роднае слова, гэтак часта забываюць цябе людзі – нават тут, між сваімі? Чаму сыны нашага народа так лёгка адракаюцца ад матчынай гутаркі?

Кажуць: бо цёмны нашы беларусы. Але гэта няпраўда: забываюць родную мову, адракаюцца бацькоў і братоў сваіх найбольш тыя, хто дайшоў навук, выйшаў у людзі. Яны няцёмны: яны пераймаюць чужое – дзеля карысці.

У сэрцы такіх людзей загасла любоў да свайго народа і роднай мовы. Дачэсная карысць, жаданне пашаны ў чужых, смешны гонар – усё гэта заняла мейсца ў апусцеўшай іх душы. А за іх прыкладам і наша вясковая моладзь, наламаваючы сябе, пачынае праз несвядомасць чурацца таго, што яе выдзяляе з-паміж іншых народаў, пачынае глядзець на ўсё сваё, роднае, чужымі вачыма...

Але няма на свеце такіх скарбаў, што б вечна цешылі нашае сэрца. Хваробы, калецтвы, смерць паказваюць, якую малую цану маюць дастаткі, гонар, высокае становішча.

Бедны той, хто, апрача грошы, апрача багацця, каторае пры першым няшчасці счэзне дазвання, не мае скарбаў вечных – скарбаў душы. Такі скарб, каторы ніхто і ніколі адабраць ад нас не здалее, гэта любоў да бацькаўшчыны, да свайго народа, да роднай мовы, – гэта вялікае мілаванне чалавека – слабога, пакрыўджанага.

Яркім полымем гарыць такая любоў у душы, сагравае яе, асвятляе дарогу ў жыцці. Хто любіць свой народ, хто ў кожным бачыць брата-чалавека, той не сагнецца перад крыўдай і перад здзекам: ён бачыць навакол сябе мільёны падобных сабе, і яго думкі, яго жаданні зліваюцца з думкамі і жаданнямі вялікай людскай грамады. Такі чалавек ніколі не будзе адзін – самотны і пакінуты.

Але поруч з любоўю да сваіх братоў патрэбна яшчэ нешта, што злучае людзей у суцэльны народ – гэта родная мова.

Яна, быццам цэмент, звязывае людзей. Яна дае ім найлепшы спосаб разумець адзін аднаго, адной думкай жыць, адной долі шукаць. Хто адрокся мовы бацькоў сваіх, хто ўздзеў чужую апратку – той адышоў ад народа далёка-далёка.

Быў у нас пясняр, што ў час спячкі народнай першы адважыўся клікаць беларусаў, каб шанавалі мову бацькоў і дзедаў сваіх. “Не кідайце мовы сваёй, каб не ўмёрлі”, – пісаў Мацей Бурачок да беларусаў. І гэты вокліч збудзіў прыспаных сэрцы. Народ прачнуўся. Ён пазнаў, хто ён. Родная мова яго – загнаная, пагарджаная – паднялася высока і стае ўжо поруч з “панскімі” мовамі. І здабывае пашану ў людзей: людзі бачаць, што мы яе шануем, што яна для нас мае вялікую цану, – ды самі пачынаюць інакш глядзець і на нас, і на яе.

На вас – моладзі – ляжыць вялікая павіннасць: развіваць далей родную мову, узбагачываць свой народ знаннем і культурай. Вы здабываеце навуку для сябе, дык дзяліцеся ёю з тымі, хто для вас цяжкай працай здабывае кусок хлеба. Толькі не кідайце роднай мовы: бо запраўды для свайго народа тады вы ўмёрлі!

Мейце сілу і адвагу дзяржацца роднага слова. Мейце смеласць усюды голасна казаць па-свойму. І, гледзячы на вас, асмеляцца і іншыя, зразумеюць, што шчырае сэрца беларускае б’ецца не толькі пад мужыцкай сярмягай, павераць у ўласныя сілы свае і пойдучь цвёрдай ступой да лепшай будучыны, да ясных зор шчасця народнага.

1914 г.

(Паводле артыкула Цёткі “Шануйце роднае слова!”)

Заданні да тэксту

1.1. Вызначце стыль твора.

_____ (0,5 бала)

1.2. Назавіце **тры** асаблівасці твораў гэтага стылю.

1) _____

2) _____

3) _____

(3 балы)

2. Вызначце праблему, якую ўздымае аўтар артыкула.

_____ (2 балы)

3. У чым галоўнае адрозненне публіцыстычных твораў ад мастацкіх?

_____ (1 бал)

4.1. Назавіце прозвішча пісьменніка, які друкаваў свае творы пад псеўданімам Мацей Бурачок і адным з першых выступіў у абарону “мужыцкай” мовы.

_____ (0,5 бала)

4.2. Дзе былі змешчаны яго разважанні пра лёс мовы, яе гісторыю?

_____ (0,5 бала)

4.3. З якім заклікам звяртаўся пісьменнік да чытачоў?

_____ (0,5 бала)

5. Назавіце яшчэ **тры** творы мастацкай літаратуры і іх аўтараў, у якіх гучыць прызнанне ў любові да роднай мовы.

1) _____

2) _____

3) _____

(6 балаў)

Сума балаў за заданні 1.1–5 (макс. 14 балаў)			
--	--	--	--

	Балы						
	I	II	III				
<p>7. Вызначце від тропа:</p> <p>ў роднай вёсцы – _____</p> <p>загасла любоў – _____</p> <p>вокліч збудзіў сэрцы – _____</p> <p>мова, быццам цэмент – _____</p> <p>шчырае сэрца – _____</p> <p>яркім полымем гарыць любоў – _____</p> <p style="text-align: right;">(3 балы)</p>							
<p>8. Чаму, на думку Цёткі, “... сыны нашага народа так лёгка адракаюцца ад матчынай гутаркі?”</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(1 бал)</p>							
<p>9. Які аргумент з прыведзеных аўтарам артыкула ў абарону роднай мовы, на вашу думку, з’яўляецца самым пераканаўчым? Абгрунтуйце свой адказ.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(2 балы)</p>							
<p>10. Артыкул напісаны ў 1914 годзе. А наколькі сёння актуальная праблема, узнятая Цёткай?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(3 балы)</p>							
<p>11. Выпішыце з тэксту 6 слоў, формы якіх не адпавядаюць правілам сучаснай беларускай мовы.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(3 балы)</p>							
<table border="1" style="margin: auto;"> <tr> <td>Сума балаў за заданні 7–11 (макс. 12 балаў)</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>				Сума балаў за заданні 7–11 (макс. 12 балаў)			
Сума балаў за заданні 7–11 (макс. 12 балаў)							

АЦЭНКА ВЫКАНАННЯ ТЭСТА

	Макс. сума	Члены камісіі		
		I	II	III
Сума балаў за заданні 1.1–5	14			
Сума балаў за заданне 6	4			
Сума балаў за заданні 7–11	12			
Сума балаў	30			
Акругленая сума балаў	30			

III egzaminó dalis

TEKSTO KŪRIMAS

З прапанаваных трох тэм сачыненняў і двух тэкстаў для інтэрпрэтацыі Вы павінны выбраць адну тэму альбо адзін тэкст і напісаць працу.

Ваша праца павінна быць аб'ёмам 250–400 слоў (1–2 старонкі фармата А4). У чыставіку ад пачатку працы адлічыце 250 слоў, пазначце месца, дзе яны заканчваюцца, і запішыце гэтую колькасць на палях.

ТЭМЫ САЧЫНЕННЯЎ

1. Сутнасць яе жыцця – каханне? (Вобраз Ганны ў “Палескай хроніцы” І. Мележа)
2. Трагедыя сям'і. Хто вінаваты? (Па аповесці В. Быкава “Аблава”)
3. “Кажуць, мова мая аджывае век свой ціхі...” (П. Панчанка). Тэма лёсу роднай мовы ў сучаснай беларускай літаратуры.

ТЭКСТЫ ДЛЯ ІНТЭРПРЭТАЦЫІ

1. Максім Танк

Гравюры Скарыны

Гравюры Скарыны!
Ён выказаў іх
На спаконвечным
Дрэве гісторыі
Свайго народа,
Хоць мог бы падабраць
І больш падатлівы,
І больш удзячны
Матэрыял.
І выказаў ён іх
Не штыхелем-разцом,
А промнем сонца.
Промнем сваёй веры
І любові да народа.
Таму штрых кожны
Быў такі глыбокі,
Што ні агонь,
Ні забыццё,
Ні ворагі,
Ні час
Гравюраў гэтых
Знішчыць
Не змаглі.
І сёння
Нейкая чароўная
Жыве ў іх сіла,
Якая сляпым
Вяртае зрок,
Глухім – іх слых,
Няпомнячым – іх памяць,
А без'языкім – мову.

2. Уладзімір Караткевіч

Быў. Ёсць. Буду...

Быў. Ёсць. Буду.
Таму, што заўжды, як пракляты,
Жыву бяздоннай трывогай,
Таму, што сэрца маё распята
За ўсе мільярды двухногіх.

За ўсіх, хто ўздымае цяжкія разоры,
Хто ў гарачым пекле металу,
За ўсіх, хто змагаецца з небам і морам,
За жывых і за тых, што сканалі.

За ўсіх, хто крывёю піша
Ў нязгодзе
З рабства подлай дарогай,
Хто за Край Свой Родны, за ўсе Народы
Паўстане нават на Бога.

За ўсіх, хто курчыцца ў полымі вёсак,
Хто ратуе краіну ад краху,
За ўсіх, хто бясстрашна глядзіць у нябёсы
З барыкады,
З пушчы
І з плахі.

Хто са смерцю гаворыць з вока на вока,
З яе усмешкаю ветлай,
І ўсё ж узводзіць – нясцерпна далёкі –
Храм наш агульны і светлы.

А калі ён горда зазьяе ў зеніце –
Непарушны – ўзнясецца ў неба,
Вы з распятага сэрца кроплю вазьміце.
Апошнюю.
Болей не трэба.

І няхай яна збоку, недзе на ганку,
Дагарае й дзяцей не страшыць
На граніце любові,
На граніце світанку,
На граніце велічы вашай.

